

Monikanavarahoitus ja Ahvenanmaan maakunta

Sisällys

MONIKANAVARAHOITUS JA AHVENANMAAN MAAKUNTA	1
1. JOHDANTO	3
2. TOIMIVALLANJAKO ITSEHALLINTOLAISSA	4
3. VALTION VIRANOMAISET AHVENANMAALLA	6
4. PERUSTUSLAILLISET LÄHTÖKOHDAT	8
5. RAHOITUS	12
6. HOITO- JA TUTKIMUSKORVAUKSET YKSITYISESSÄ SAIRAANHOIDOSSA	13
6.1 Malli A: valtion rahoitusvastuu siirretään hyvinvointialueille	13
6.2 Malli B: yksityisen terveyden- ja sairaanhoidon korvaukset poistetaan	14
7. LÄÄKEKORVAUKSET	16
7.1 Malli A: rahoituksen osittainen siirto hyvinvointialueille, korvausjärjestelmä ei muutu	16
7.2. Malli B: rahoitus- ja järjestämisvastuu hyvinvointialueille, lääkekorvausjärjestelmä lakkautetaan	17
7.3. Malli C: järjestämisvastuu ja osittainen rahoitusvastuu hyvinvointialueille, lääkekorvausjärjestelmä lakkautetaan	18
8. MATKAKORVAUKSET	18
8.1 Ensihoito	18
8.2 Muut matkakorvaukset	20
8.2.1 Vaihtoehto SV: sairausvakuutuksen korvaukset säilytetään, valtion rahoitusosuus siirretään hyvinvointialueille ja korvaukset maksetaan Kansaneläkelaitoksen kautta kuten nyt	21
8.3.2 Kolme vaihtoehtoa, joissa sairausvakuutuksen korvaukset poistetaan ja hyvinvointialueet vastaavat kokonaan matkojen rahoituksesta	21
9. KUNTOUTUS	22
9.1 Malli A: nykyinen tilanne ei muutu	22
9.2 Malli B: rahoitusvastuu siirretään hyvinvointialueille	23
9.3 Malli C: hyvinvointialueet järjestävät ja rahoittavat	23

10. TIIVISTELMÄ	23
TAULUKKO 1. RATKAISUEHDOTUKSET AHVENANMAAN MAAKUNNASSA	25
LIITTEET	28

1. Johdanto

Pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaan parlamentaarinen komitea valmistelee maakuntien verotusoikeuden ja monikanavarahoituksen purkamisen erillisinä kysymyksinä osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta ennen vuoden 2020 loppua. Suunnitelma sisältyy hallitusohjelman oikeudenmukaista, yhdenvertaista ja mukaan ottavaa Suomea koskevaan kohtaan 3.6, jossa yhtenä tavoitteena on kehittää palvelujärjestelmää ja käynnistää uudistushankkeita.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 12.11.2020 valmisteluryhmät monikanavarahoituksen purkamista varten. Valmisteluryhmien toimikausi oli 15.11.2020–31.5.2021. Monikanavarahoituksen purkamista selvittävien valmisteluryhmien tehtävänä oli myöhemmin käynnistettävän parlamentaarisen valmistelun tueksi koota ratkaisuvaihtoehtoja aiempien hallituskausien aikana tehtyjen työryhmätöiden ja muiden selvitysten pohjalta sekä selvittää vaihtoehtojen vaikutuksia. Valmisteluryhmiä oli neljä: yksityisen sairaanhoidon hoito- ja tutkimuskorvausten valmisteluryhmä, matkakorvausten valmisteluryhmä, kuntoutuksen valmisteluryhmä ja lääkekorvauksien valmisteluryhmä. Jokaiselle arviointiryhmälle on jaettu oma tehtävänsä asettamispäätöksessä. Sosiaali- ja terveysministeriön eri osastojen päälliköistä muodostuva koordinoitiryhmä koordinoi monikanavarahoituksen purkamisen valmistelua.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Ahvenanmaan maakunnan hallituksen edustajat keskustelivat 29.4.2021 pidetyssä kokouksessa tehtävistä, joita monikanavarahoituksen purkamisen valmistelun arviointiryhmille annettiin asettamispäätöksessä kunkin arviointiryhmän osalta.

Ahvenanmaan maakunnan osalta kokouksessa todettiin, että vaihtoehdot ja erityisolosuhteet on syytä tutkia erikseen, sillä arviointiryhmien tutkittavaksi annetut vaihtoehdot monikanavarahoituksen purkamiselle eivät sellaisenaan ole sovellettavissa Ahvenanmaan itsehallinnon takia. Ahvenanmaan maakuntaan ei muodosteta hyvinvointialuetta osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 30.6.2021 Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmän toimikaudelle 16.8.2021–31.10.2021 valmistelemaan monikanavarahoituksen purkamista.

Yhteistyöryhmän tehtävänä on selvittää mahdollisia vaihtoehtoja niistä kokonaisuuksia koskevista ratkaisuista, jotka ovat toteutettavissa Ahvenanmaan maakunnassa, monikanavarahoituksen purkamista valmistelevien selvitysryhmien asettamispäätöksen mukaisesti. Kokonaisuudet ovat: yksityisen sairaanhoidon hoito- ja tutkimuskorvaukset, matkakorvaukset, kuntoutus (vaativa lääkinnällinen kuntoutus ja/tai kuntouttava psykoterapia) ja lääkekorvaukset.

Tässä muistiossa käsitellään erilaisia ratkaisumalleja monikanavarahoituksen purkamisen valmisteluun Ahvenanmaan maakunnan näkökulmasta. Käsitellyt mallit perustuvat virkamiesselvitykseen monikanavarahoituksen purkamisen valmistelusta, joka on saatavilla kokonaisuudessaan ruotsiksi ja suomeksi.

2. Toimivallanjako itsehallintolaissa

Valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallanjaosta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991). Itsehallintolain 1 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on itsehallinto. Itsehallintolaki sisältää säännöksiä maakunnan ja valtakunnan toimivallasta. Itsehallintolain 17 §:n mukaan maakuntapäivät voi säätää lakeja maakuntaa varten (maakuntalait). Itsehallintolain 18 §:ssä luetellaan alueet, joita koskevissa asioissa maakunnalla on lainsäädäntövalta. Eduskunta ei voi säätää lakeja maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Vastaavasti maakuntalain säädökset eivät voi koskea valtakunnan toimivaltaan kuuluvia asioita.

Itsehallintolain 19 § 3 momentin mukaan maakuntalakiin voidaan yhtenäisyyden ja selkeyden vuoksi ottaa valtakunnan lainsäädännön piiriin kuuluvia säännöksiä, jos ne asiallisesti vastaavat valtakunnan lain vastaavia säännöksiä. Tällaisten säännösten ottaminen maakuntalakiin ei muuta valtakunnan ja maakunnan välistä lainsäädäntövallan jakoa.

Pääsäännön mukaan toimivalta hallintoasioissa noudattaa lainsäädäntövaltaa. Vastuu kustannuksista seuraa hallintovastuuta, jollei toisin säädetä. Näin ollen itsehallintoviranomaiset huolehtivat maakunnan lainsäädäntövallan piiriin kuuluvien asioiden hallinnosta itsehallintolain 23 §:n mukaan ottaen huomioon tietyt poikkeukset, joilla pyritään edistämään itsehallintoviranomaisten ja valtakunnan viranomaisten välistä yhteistyötä alueilla, joilla tehtävät on jaettu. Hallinnosta valtakunnan lainsäädäntövallan piiriin

kuuluviassa asioissa huolehtivat valtakunnan viranomaiset itsehallintolain 30 §:n mukaisesti noudattaen tiettyjä poikkeuksia, joilla on vastaava tarkoitus edistää yhteistyötä.

Ahvenanmaan itsehallintolain 29 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat tiettyjen ryhmien työeläketurvaa ja muuta sosiaalivakuutusta. Muulla sosiaalivakuutuksella tarkoitetaan sosiaalivakuutusta koskevaa lainsäädäntöä. Itsehallintolain 27 §:n 36 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta myös veroja ja maksuja koskevissa asioissa itsehallintolain 18 §:n 5 kohdassa säädettyin poikkeuksin. Itsehallintolain 18 §:n 12 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoito kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan itsehallintolain 27 §:n 24, 29 ja 30 kohdassa säädettyin poikkeuksin. Itsehallintolain 27 §:n 30 kohdan mukaan muun muassa lääkkeet ja lääkkeenomaiset tuotteet kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Itsehallintolain 18 §:n 13 kohdan mukaan sosiaalihuolto kuuluu maakunnan lainsäädäntövaltaan. Sosiaalihuollon käsite pitää sisällään muun muassa yleisen asumistuen, lapsilisän, vammaispalvelulain mukaisen taloudellisen tuen, kotihoidon tuen, äitiysavustuksen ja elatustuen.

Itsehallintolain 69 §:n mukaan itsehallintolakia voidaan muuttaa tai se voidaan kumota taikka siitä voidaan tehdä poikkeuksia vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätöksin. Eduskunnassa päätös on tehtävä siinä järjestyksessä kuin perustuslain muuttamisesta ja kumoamisesta on säädetty ja maakuntapäivillä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

Voimassa olevan itsehallintolain esityksen ja parhaillaan lausuntokierroksella olevan uuden itsehallintolain luonnoksen mukaan on kansallisen edun mukaista, että sosiaalivakuutusta säännellään yhtenäisesti koko Suomessa. Uuden itsehallintolain luonnoksessa korostetaan myös, että sosiaalivakuutusjärjestelmän yhtenäisyys koko maassa on tärkeä yksilöiden välisen yhdenvertaisuuden kannalta. Sääntelyn eriyttämisellä voi olla ennakoimattomia seurauksia yksittäisten henkilöiden etuihin ja tuloihin. Tällaisia odottamattomia vaikutuksia voi syntyä myös EU:n sosiaaliturvan koordinoinnin yhteydessä.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan sosiaalivakuutuksella on tarkoitus turvata toimeentulo lapsen syntymän, vanhuuden, työkyvyttömyyden, sairauden ja työttömyyden aikana (huomaa jaettu toimivalta, sillä peruspäiväraha kuuluu sosiaalihuoltoon, joka kuuluu maakunnan toimivaltaan itsehallintolain 18 §:n 13 kohdan mukaisesti) sekä taloudellisten menetysten yhteydessä, joihin on syynä perheen huoltajan kuolema. Osa etuuksista perustuu tuloihin ja työhön, osa Suomessa asumiseen. Sosiaalivakuutus pohjaisia tukimuotoja ovat muun muassa työeläke, työtaturma- ja ammattitautivakuutus, sairausvakuutus, työttömien toimeentuloturva sekä takuu- ja kansaneläkkeet.

Taloudelliset korvaukset hoidosta ja tutkimuksista, matkakorvaukset (sisältäen korvaukset ensiavun sisäisistä kuljetuksista ja siirtokuljetuksista), kuntoutus ja lääkekorvaukset on katsottu kuuluviksi kansalliseen lainsäädäntötoimivaltaan edellä mainittujen itsehallintolain säännösten mukaisesti.

Yhteistyöryhmän arvio on, että tässä muistiossa käsitellyt ehdotukset monikanavarahoituksen purkamiseksi eivät vaikuta itsehallintolain edellä mainittujen säännösten mukaiseen toimivallanjakoon ja että hoidon ja tutkimusten taloudelliset korvaukset, matkakorvaukset (sisältäen korvaukset ensiavun sisäisistä kuljetuksista ja siirtokuljetuksista), kuntoutus ja lääkekorvaukset kuuluvat edelleen valtakunnan lainsäädäntövaltaan ja hallintoasioiden toimivaltaan.

Itsehallintolain 32 §:n mukaan asetuksella ja maakunnan hallituksen suostumuksella voidaan valtakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä siirtää määräajaksi tai toistaiseksi maakunnan viranomaiselle. Vastaavasti voidaan maakuntahallintoon kuuluvia tehtäviä siirtää valtakunnan viranomaiselle. Sopimusasetus on yksipuolisesti irtisanottavissa.

Sopimusasetukset antaa tasavallan presidentti itsehallintolain 32 §:n 3 momentin mukaisesti.

Ehdotuksesta sopimusasetukseksi on aina pyydettävä Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunto.

Ahvenanmaan julkisen terveyden- ja sairaanhoidon järjestää maakunnan viranomainen Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) terveyden- ja sairaanhoitoa koskevan maakuntalain (2011:114) mukaisesti.

Ahvenanmaan kunnallisen sosiaalihuollon (pois lukien lasten- ja vanhustenhoito) on järjestänyt 1.1.2021 alkaen kuntayhtymä Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) kunnallisesti yhteensovitettua sosiaalipalvelua koskevan maakuntalain (2016:2) mukaisesti.

3. Valtion viranomaiset Ahvenanmaalla

Kansaneläkelaitoksen tehtäviin Ahvenanmaalla kuuluu tällä hetkellä monikanavarahoituksen purkamisen kannalta olennaisten etuuksien toimeenpano: hoito- ja tutkimuskorvaukset, matkakulukorvaukset ja lääkekorvaukset sekä vaativa lääkinnällinen kuntoutus, kuntouttava psykoterapia ja harkinnanvarainen kuntoutus.

Laki Kansaneläkelaitoksesta (731/2001) sisältää säännökset Kansaneläkelaitoksen tehtävistä.

Sosiaaliturvaa koskevat tehtävät ja tiedonhallintapalveluita koskevat tehtävät ovat erillisissä laeissa.

Kansaneläkelaitos voi sopimuksen mukaisesti hoitaa myös muita sosiaaliturvaan liittyviä toimeenpanoja

ja tarjota muita palveluita. Kansaneläkelaitoksen tulee myös tiedottaa etuuksista ja palveluistaan, harjoittaa etuusjärjestelmien ja oman toiminnan kehittämistä edistävää tutkimusta, laatia tilastoja, laskelmia ja ennusteita sekä antaa ehdotuksia toimialaansa koskevan lainsäädännön kehittämiseksi.

Sairausvakuutuslaissa (1224/2004) on määritelty Kansaneläkelaitoksen tehtävät sairaanhoidon korvausten osalta, joihin kuuluvat hoito- ja tutkimuskorvaukset, matkakulukorvaukset ja lääkekorvaukset. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005) sisältää säännökset vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen, kuntouttavan psykoterapian ja harkinnanvaraisen kuntoutuksen järjestämisestä.

Aluehallintovirastoja koskevan lain (896/2009) 16 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto, jota johtaa maaherra, on tässä laissa tarkoitettu valtionhallinnon viranomainen. Valtionvirasto hoitaa lain 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eli aluehallintovirastojen hoitamia tehtäviä siltä osin kuin ne Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Valtionvirasto käsittelee erityislainsäädännön tuella myös suuren määrän asioita, joita valtakunnassa käsittelevät muut viranomaiset, kuten Digi- ja väestötietovirasto, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset sekä Liikenne- ja viestintävirasto.

Valtionvirasto on kirjanpitoyksikkö. Tässä ominaisuudessa virasto välittää muun muassa Ahvenanmaan maakunnan tasoitusmäärien ennakot ja verotasoituksen maakunnan hallitukselle valtiovarainministeriön ohjeiden mukaisesti.

Eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetun sopimusasetuksen (1179/2009) tuella valtionvirasto maksaa terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien kustannuksia, jotka maakunnassa voimassa olevan valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat aluehallintovirastoille. Nämä kustannukset otetaan valtionviraston määräraha-kehystä. Valtionvirasto maksaa myös oikeuslääketieteellisten tutkimusten kuljetuskustannukset.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 59, 59 a ja 60 §:ssä säädetään valtion koulutuskorvauksesta yliopistolliselle sairaalalle, lääkärien ja hammaslääkäreiden erikoistumiskoulutusta järjestävälle yliopistolle sekä muulle terveyden- ja sairaanhoidon toimialayksikölle. Terveydenhuoltolain 63 §:n mukaan aluehallintovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto maksavat valtion koulutuskorvauksen. Nämä korvaukset maksetaan sosiaali- ja terveysministeriön momentista.

Poliisihallintoa Ahvenanmaan maakunnassa koskevan sopimusasetuksen (1177/2009) 2 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto maksaa kustannukset, jotka vastaaja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 §:n mukaan on velvollinen suorittamaan valtiolle. Ne maksetaan sisäministeriön määrärahoista.

Valtionvirasto toteaa, että selvityksessä esitetään vaihtoehtona maksuille ja tiettyjen korvausten käsittelylle, että ne tulisi käsitellä virastossa. Tämän takia virasto painottaa, että on harkittava muitakin vaihtoehtoja, kuten sitä, että asiat käsittelee Kela, maakunnan viranomaiset sopimusasetuksen kautta tai että rahoitus sisällytetään valtion budjettiin. Valtionvirasto voi kuitenkin harkita rahoitusmäärärahojen siirtämistä muille viranomaisille keskitettyjen päätösten mukaisesti edellyttäen, että niihin osoitetaan erilliset varat. Valtionvirasto ei kuitenkaan voi sitoutua käsittelemään yksittäisiä hakemuksia tai korvauksia. Tämä ei kuulu valtionviraston toiminta-alueisiin. Valtionvirastolla ei ole sosiaali- tai terveydenhuollon osaamista tai asiantuntemusta. Valtionvirasto on pieni viranomainen, jolla on 15 henkilötyövuotta, minkä takia sillä ei ole resursseja tähän. Nämä havainnot koskevat yleisesti eri osa-alueita, joten ei ole syytä erottaa niitä tässä asiassa.

4. Perustuslailliset lähtökohdat

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan jokaiselle turvataan, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, riittävät sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelut. Perustuslakivaliokunnan (jäljempänä myös PeV) mukaan sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset ja etuudet ovat perustuslain 19 §:n 2 momentti huomioon ottaen perustuslaillisesti merkittäviä ja täyttävät velvollisuuden, joka julkisella vallalla on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan, eli sen on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelut.¹ Lisäksi perustuslakivaliokunta katsoo, että sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoituksen on vastattava riittävästi palvelutarvetta ja varmistettava, että sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät asiakasmaksut eivät ole niin korkeita, etteivät palvelujen tarvitsijat pysty niitä käyttämään.²

¹ Katso PeVL 338/2004 vp

² Katso PeVL 15/2018 vp, s. 23

Perustuslain 6 §:n 2 momentissa sanotaan, ettei ketään saa asettaa eri asemaan "ilman hyväksyttävää perustetta". Yleinen yhdenvertaisuuslauseke kieltää mielivaltaisuuden ja edellyttää yhdenvertaista kohtelua samantyyppisissä tilanteissa.³ Perustuslakivaliokunnan käytännössä on todettu, ettei perustuslain yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta voi päätellä tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle, kun pyritään yhteiskunnallisen kehityksen mukaiseen sääntelyyn.⁴ Valiokunta on eri yhteyksissä johtanut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksistä vaatimuksia, joiden mukaan erityiskohtelu ei saa olla mielivaltaista tai kohtuutonta ja perustelujen on oltava hyväksyttäviä. Perustuslain 6 §:n mukaan samantyyppisissä tilanteissa vaaditaan yhdenvertaista kohtelua. Perustuslakivaliokunta ei ole katsonut, että pelkästään yksi maantieteellinen kriteeri olisi hyväksyttävä syrjinnän peruste perustuslain 6 §:n 2 momentti huomioiden.⁵

Hallituksen esityksessä eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020 vp), jota parhaillaan käsitellään eduskunnassa, ehdotetaan, että hyvinvointialueilla olisi rahoitusvastuu vain sellaisesta toiminnasta, josta ne saavat myös järjestämisvastuun. Mahdollisessa jatkotyössä tulee selvittää hyvinvointialueen mahdollisuus rahoittaa myös sellaista toimintaa, josta sillä ei ole järjestämisvastuuta.

Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Säännös velvoittaa julkisen vallan varmistamaan sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetään, että riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut on turvattava lainsäädännöllä. Säännöksessä ei määritellä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistapaa eikä säännös liitä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä voimassa olevaan lainsäädäntöön. Säännökset eri palveluista, etuuksista ja niiden saamisen ehdoista sisältyvät tavanomaiseen lainsäädäntöön. Julkinen valta huolehtii sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta yleisen lainsäädännön sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan erityislainsäädännön mukaisesti. Sairausvakuutuslainsäädäntö vaikuttaa tällä

³ HE 309/1993 vp, s. 42

⁴ PeVL 11/2012 vp, s. 2, PeVL 1/2006 vp, s. 2, PeVL 15/2001 vp, s. 3

⁵ PeVL 59/2001 vp, s. 2

hetkellä yksityisten terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen edellytyksiin.⁶ Sairausvakuutuslaki täyttää myös perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisen julkisen vallan velvoitteen turvata jokaiselle riittävät sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelut.⁷

Lauseke "sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään" antaa lainsäätäjälle liikkumisvapauden säännellä oikeuksia ja osoittaa, että perusvapauden tai -oikeuden tarkka sisältö määritetään ensin koko perusvapauksia ja -oikeuksia koskevien säännösten kokonaisuuden ja tavanomaisen lainsäädännön perusteella⁸. Arvioidessaan, mikä on riittävää palvelua, perustuslakivaliokunta on lähtenyt tasolta, joka antaa kaikille ihmisille edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä.⁹

Palvelujen järjestämistapaan ja palvelujen saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusvapauksia ja -oikeuksia koskevat säännökset, kuten perustuslain 6 §:ssä mainitut yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto. Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yleistä yhdenvertaisuussäännöstä täydentää perustuslain 6 §:n 2 momentissa oleva syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan säännöksessä mainittujen eroavaisuuksien perusteella tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Muu syy voi olla esimerkiksi asuinpaikka.¹⁰

Sairausvakuutuslain matkakorvauksia koskevien säännösten tarkoitus on perustuslain 6 §:ään, 19 §:n 3 momenttiin ja 22 §:ään liittyen varmistaa, että vakuutetuilla on yhtäläinen oikeus tutkimuksiin ja hoitoon asuinpaikasta riippumatta saamalla korvauksen osasta välttämättömiä matkakuluja sairauden, raskauden ja synnytyksen vuoksi¹¹. Tämä on myös sairausvakuutuslain sairaankuljetusten korvaamista koskevien säännösten tarkoitus.

Perustuslakivaliokunnan mukaan siihen, että jokaiselle on turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, sisältyy se tärkeä seikka, että asiakasmaksut eivät saa olla niin korkeita, että palvelut jäävät niitä tarvitsevien ulottumattomiin¹². Valiokunnan mukaan sama koskee myös sairausvakuutuslaissa tarkoitettuja matkakuluja. Ne voivat pahimmassa tapauksessa olla niin korkeita, että niistä tulee este

⁶ HE 309/1993 vp, PeVL 20/2004 vp, PeVL 41/2010 vp, PeVL 30/2013 vp

⁷ PeVL 33/2004 vp

⁸ PeVM 25/1994 vp

⁹ HE 309/1993 vp, PeVL 20/2004 vp, PeVL 41/2010 vp, PeVL 30/2013 vp

¹⁰ HE 309/1993 vp, PeVL 31/2014 vp

¹¹ PeVL 52/2017 vp

¹² PeVL 39/1996 vp, PeVL 8/1999 vp

terveydenhuoltoon hakeutumiselle. Tällöin kustannukset vaarantavat perusvapaudet ja -oikeudet.¹³ Asiakkaan on tällä hetkellä maksettava korvattavista matkoista sairausvakuutuslain mukainen matkakohtainen omavastuu ja vuosiomavastuu (ns. matkakatto).

Sairausvakuutuslakiin perustuvien hoito- ja tutkimuskorvausten tarkoituksena on ollut täydentää julkisia terveyden- ja sairaanhoitopalveluja tukemalla asiakkaiden taloudellisia mahdollisuuksia käyttää yksityisiä terveys- ja sairaanhoitopalveluita sekä valita palveluntarjoaja. Oikeus riittäviin terveyspalveluihin perustuu perustuslain 19 §:n 3 momentin lisäksi terveydenhuoltolakiin ja muuhun terveyden- ja sairaanhoitopalveluja ja niiden järjestämistä koskevaan yleiseen ja erityislainsäädäntöön. Lisäksi valinnanvapauslaissa säädetään asiakkaan oikeudesta valita palveluntuottaja maakunnan järjestämässä terveyden- ja sairaanhoidossa.

Se, onko sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus riittävä perustuslain 19 §:n 3 momenttiin nähden, määräytyy perustuslakivaliokunnan mukaan sen perusteella, kuinka paljon resursseja palveluille on varattu. Valtion vastuu siitä, että maakunnilla on käytännön edellytykset tehtäviensä hoitamiseen, on osa perustuslain 22 §:n mukaista velvollisuutta toteuttaa perusvapaudet ja -oikeudet. Jatkossa palvelujen järjestämisestä vastaavat maakunnat ja palvelujen rahoituksesta vastaa valtio. Tämä tarkoittaa sitä, että järjestämisvastuu on erotettu rahoitusvastuusta.¹⁴

Perustuslakivaliokunnan mukaan olennaista on, että sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoitus vastaa riittävästi palvelutarvetta ja varmistaa, että sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät asiakasmaksut eivät ole niin korkeita, etteivät palvelujen tarvitsijat pysty niitä käyttämään. Maakunnille on välttämättä varattava riittävät taloudelliset resurssit, jotta ne voivat turvata kaikille asukkaille riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut perustuslain edellyttämällä tavalla.¹⁵

¹³ PeVL 52/2017 vp

¹⁴ PeVL 15/2018 vp

¹⁵ PeVL 15/2018 vp

Yhteistyöryhmä toteaa, että monikanavarahoituksen purkamista koskevat ehdotukset ja vaihtoehdot kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Lainsäätäjänä eduskunnan on lainsäädäntävaltansa puitteissa varmistettava yhtäläiset oikeudet kaikille henkilöille valtakunnassa ja Ahvenanmaalla.

5. Rahoitus

Ahvenanmaan maakunnan talousjärjestelmä eli tasoitusjärjestelmä on rakennettu niin, että verovelvolliset maksavat veroa valtiolle pääpiirteissään samoin perustein¹⁶ kuin verovelvolliset muissa osissa maata. Maakunnalle siirretään varoja valtion budjetin kautta itsehallintoon liittyvien menojen rahoittamiseen. Itsehallintolain mukaan tämä tapahtuu pääasiassa tasoituksen ja verotasoituksen kautta. Lisäksi maakunta voi saada ylimääräisiä määrärahoja ja rahavaroja poikkeustilanteissa. Maakunnalla on vapaat budjetointioikeudet, eli verovaroja saa käyttää Ahvenanmaan maakuntapäivien päättämällä tavalla.

Maakunnan vuosittain tasoitusjärjestelmän kautta saama summa, eli tasoitusmäärä, lasketaan siten, että valtion tilinpäätöksen mukaiset kyseisen vuoden tulot lukuun ottamatta ansio- ja pääomatuloveroja, yleisradioveroa, rajoitetusti verovelvollisten maksamaa lähdeveroa, yhteisöveroa, tonnistoveroa, arpajaisveroa sekä uusia valtion lainoja (tasoituspohja) kerrotaan tietyllä suhdeluvulla (tasoitusperuste). Tasoitusperuste on 0,47 prosenttia (Laki Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitetun tasoitusperusteen muuttamisesta 911/2020). Tasoitus toimitetaan

¹⁶ 1.1.2023 alkaen sovelletaan tuloverolain muuttamisesta annetun lain (619/2021) 124 §:n 5 momenttia:

Kultakin vuodelta toimitettavassa ansiotulon verotuksessa sovellettavista veroasteikoista säädetään erikseen. Asteikon veroprosentteja alennetaan 13,26 prosenttiyksiköllä laskettaessa veron määrää niille verovelvollisille, joiden verotusmenettelystä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettu kotikunta sijaitsee Ahvenanmaan maakunnassa. Arvio on tehty vuoden 2020 tason mukaan ja tarkentuu vuonna 2022 ennen sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen voimaantuloa.

vuosittain jälkikäteen kultakin kalenterivuodelta, ja tasoitusmäärästä maksetaan vuosiennakko, joka otetaan huomioon lopullista tasoitusmäärää laskettaessa.

Itsehallintolain 46 §:n 2 momentin mukaan tasoitusmäärän laskennassa tulee myös ottaa huomioon puolet Ahvenanmaan väestömäärässä tapahtuneesta muutoksesta suhteessa koko Suomen väestömäärään (Ahvenanmaan väestöosuus) 31 päivästä joulukuuta 2020 alkaen.

Lopullinen tasoitusmäärä voi olla suurempi tai pienempi kuin ennakko.

Tasoitusperusteen muuttamisen perusteista säädetään 47 ja 48 §:ssä.

Itsehallintolaissa tasoitusperustetta voidaan muuttaa valtakunnan lailla maakuntapäivien hyväksynnällä. Kuntalain 49 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalle palautetaan verotasoituksena vuosittain valtion varoista Ahvenanmaalla kunakin verovuotena maksuun pannut valtiollisten ansiotulo- ja pääomatuloverojen, rajoitetusti verovelvollisten maksaman lähdeveron, yhteisöveron sekä tonnistoveron rahamäärät. Niin ikään palautetaan vuosittain Ahvenanmaalla maksettujen arpajaisverojen rahamäärät. Verotasoitus suoritetaan vuosittain jälkikäteen jokaiselta verovuodelta. Verotasoitusmäärästä maksetaan kuukausittain ennakkoa. Ennakkosumma lasketaan käyttämällä perustana aikaisemman verotuksen toteutumaa ja ennusteita.

Yhteistyöryhmä toteaa, että kaikki työnantajat ja työntekijät Suomessa ja Ahvenanmaalla ovat maksaneet ja tulevat jatkossakin maksamaan sosiaaliturvarahastoihin. Uudistuksen yhteydessä on selvitettävä ja sovittava, miten rahastoihin kerätyt varat ohjataan ahvenanmaalaisille, jotka muodostavat 0,54 prosenttia Suomen väestöstä. Lisäksi on pohdittava sosiaaliturvan rahastotalouden ja budjettitalouden välisten mahdollisten muutosten seurauksia.

6. Hoito- ja tutkimuskorvaukset yksityisessä sairaanhoidossa

6.1 Malli A: valtion rahoitusvastuu siirretään hyvinvointialueille

Hoito- ja tutkimuskorvauksia yksityisessä sairaanhoidossa koskevassa mallissa A valtion nykyinen rahoitusosuus (67 prosenttia) siirrettäisiin hyvinvointialueiden vastuulle. Kela jatkaisi korvausjärjestelmän toimeenpanoa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ei koske Ahvenanmaata, joten maakuntaan ei muodostu hyvinvointialuetta. Rahoitusosuuksia tai järjestämisvastuita, jotka valtakunnassa siirretään hyvinvointialueille, ei voida Ahvenanmaan maakunnassa siirtää suoraan vastaavalle toimijalle maakunnassa. Lisäksi itsehallintolain 27 ja 29 §:n mukaiset sosiaalivakuutuksen alaa koskevat asiat kuuluvat valtakunnan toimivaltaan, joten niiden tehtäviä tai rahoitusta ei voida siirtää Ahvenanmaan maakunnalle ilman itsehallintolain muuttamista. Itsehallintolakia voidaan muuttaa vain perustuslainsäätämisyksessä maakuntapäivien suostumuksella.

Mahdollinen vaihtoehto olisi siirtää valtion rahoitusosuus Ahvenanmaan valtionviraston kautta Kelalle. Toinen vaihtoehto on ohjata rahoitusosuus suoraan Kelalle valtion budjetista. Määrärahan tulee kuitenkin olla erillinen, eikä se saa olla sidottu itsehallinnon rahoitusjärjestelmään. Tehtävä kuuluu valtakunnan toimivaltaan, minkä vuoksi vastaavan valtiollisen toimijan Ahvenanmaalla tulee ottaa tästä vastuu. Kela ja Ahvenanmaan valtionvirasto ovat valtiollisia toimijoita Ahvenanmaalla. Jatkotyössä on tutkittava, mikä rahoitusosuus siirrettäisiin Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle.

Malli A voidaan siis toteuttaa Ahvenanmaan maakunnassa tietyin varauksin. Jatkotyössä tulee varmistaa mallin toimivuus ja selvittää tarpeelliset perustuslain muutokset sekä rahoituksen siirtoon liittyvät käytännön asiat ja täsmentää näin hoidettava rahoitusosuus. Myös Ahvenanmaan valtionvirastoa on kuultava tarkemmin, jos viranomainen hoitaa rahoituksen.

6.2 Malli B: yksityisen terveyden- ja sairaanhoidon korvaukset poistetaan

Mallissa B yksityisen sairaanhoidon tutkimusten ja hoidon sairaanhoitokorvaukset poistetaan ja vastaava valtion rahoitusosuus siirretään mahdollisesti hyvinvointialueille yleiskattavaksi rahoitukseksi. Vaihtoehdon B kohdalla on huomioitava, että Ahvenanmaan maakunnassa on suurempi tarve hoidon ja tutkimusten korvauksille kuin valtakunnassa. Tutkimusten ja hoidon sairaanhoitokorvausten poistaminen lisäisi julkisten palvelujen kysyntää. Ahvenanmaan maakunnassa ei järjestetä yleistä julkista hammashoitoa aikuisille, minkä vuoksi yksityisen hammashoidon korvaukset ovat tärkeämpiä Ahvenanmaalla asuville kuin valtakunnassa asuville. Lisäksi Ahvenanmaalla on kaksi yksityistä lääkäriasemaa, jotka täydentävät Ahvenanmaan terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisvastuulla olevaa sairaanhoidon palvelutarjontaa. Myös valtakunnassa on yksityisiä sairaanhoitoalan toimijoita, joilta julkinen sektori voi ostaa terveydenhuoltopalveluita potilailleen.

Valtion viranomainen (Kela tai Ahvenanmaan valtionvirasto) voi ottaa käyttöön palvelusetelijärjestelmän korvausten maksamiseksi, mutta valtakunta ei voi valtakunnan lainsäädännöllä määrätä, että maakunnan

tulee tarjota terveys- ja sairaanhoitopalveluja näillä palveluseleillä. Maakunta ei toistaiseksi ole ottanut käyttöön palveluseleitä terveyden- ja sairaanhoidossa.

Ahvenanmaan tapauksessa mallissa B voitaisiin toimia siten, että Kela myöntäisi ja maksaisi maakunnan asukkaille jatkossakin korvauksia yksityisessä sairaanhoidossa tehtävistä hoidoista ja tutkimuksista. Tässä vaihtoehdossa on kuitenkin huomioitava, että järjestelmän ylläpitäminen vain Ahvenanmaan maakunnassa olisi kallista ja työlästä sekä hallinnollisesti että tietojärjestelmien ylläpidon kannalta, jos vastaava järjestelmä lakkautettaisiin valtakunnassa.

Mallin B osalta on huomioitava, että valtakunnan toimivaltaan kuuluvia tehtäviä ei voi siirtää maakunnan toimivaltaan ilman itsehallintolain muuttamista. Sairausvakuutukseen liittyvistä tehtävistä vastaa valtakunta. Ahvenanmaan itsehallintolain 29 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan sen lisäksi, mitä 27 §:ssä säädetään, valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat asiat, jotka koskevat kuntien palveluksessa olevien henkilöiden ja kunnallishallinnon luottamushenkilöiden työeläketurvaa sekä muiden henkilöiden työeläketurvaa 18 §:n 2 a kohdassa säädettyin poikkeuksin ja muuta sosiaalivakuutusta (520/1996). 29 §:n 2 momentin mukaan lainsäädäntövalta voidaan 1 momentissa tarkoitetuilla oikeudenaloilla siirtää kokonaan tai osittain maakunnalle maakuntapäivien suostumuksella. Tällaisessa laissa on säädettävä toimivallan siirtämisestä aiheutuvista toimenpiteistä.

Itsehallintolain 32 §:n mukaan valtakunnan toimivaltaan hallintoasioissa kuuluvia tehtäviä voidaan asetuksella (sopimusasetus) ja maakunnan hallituksen hyväksynnällä siirtää maakunnan viranomaisille määrääjäksi tai toistaiseksi. Vastaavasti maakunnan toimivaltaan hallintoasioissa kuuluvia tehtäviä voidaan siirtää valtakunnan viranomaiselle.

Itsehallintolakiin sisältyy siis tiettyjä mahdollisuuksia siirtää sopimusasetuksella hallinnollisia tehtäviä valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välillä. Jatkotyössä on selvitettävä, voidaanko tätä menettelyä käyttää tässä tapauksessa.

Mallissa B valtion rahoitusosuus voitaisiin mahdollisesti siirtää Ahvenanmaan valtionvirastolle, mutta on epäselvää, miten rahat jaettaisiin ahvenanmaalaisille. Kela voisi myös jatkaa korvausten maksamista, jos korvausjärjestelmä säilyy Ahvenanmaan maakunnassa. Valtionvirasto sen sijaan voisi mahdollisesti olla vastuussa rahojen maksamisesta. Malli, jossa Kela maksaisi korvaukset, on kuitenkin kallis malli ylläpidettäväksi vain Ahvenanmaalla, kuten edellä todettiin. Toisaalta esiin nousee monta selvitettävää

kysymystä toimivallanjaosta ja lainsäädännöstä koskien toimintaa, joka tapahtuu Ahvenanmaan valtionviraston kautta.

Malli B näyttää lähes mahdolliselta toteuttaa maakunnan näkökulmasta. Malliin sisältyy paljon jatkokäsittelyä ja avoimien kysymysten selvittämistä. Lisäksi on huomioitava, että rajat ylittävää terveydenhuoltoa koskevan lain (1201/2013, rajalaki) uudistamisesta aiheutuvat seuraukset vaikuttavat myös tämän asian ratkaisuvaihtoehtoihin, eikä niitä voida vielä arvioida. Monikanavarahoituksen poistamisen mahdolliset ratkaisut voivat vaikuttaa myös rajalain uudistamista koskeviin ratkaisuihin.

Jatkotyössä tulee siis huomioida ongelmat, joita eri mallit aiheuttavat Ahvenanmaan maakunnassa, sekä jatkokäsittelyä vaativat avoimet kysymykset.

7. Lääkekorvaukset

7.1 Malli A: rahoituksen osittainen siirto hyvinvointialueille, korvausjärjestelmä ei muutu

Mallissa A valtion rahoitusvastuu (67 prosenttia) lääkekorvauksista siirretään hyvinvointialueille. Malli A voitaisiin mahdollisesti toteuttaa Ahvenanmaan maakunnassa samoilla ehdoilla, jotka koskevat hoito- ja tutkimuskorvauksia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä Ahvenanmaalle ei muodosteta omaa hyvinvointialuetta. Rahoitusosuuksia tai järjestämisvastuita, jotka valtakunnassa siirretään hyvinvointialueille, ei voida Ahvenanmaalla siirtää suoraan vastaavalle toimijalle. Lisäksi itsehallintolain 27 §:n mukaan sosiaalivakuutusta koskevat asiat kuuluvat valtakunnan toimivaltaan, minkä vuoksi niitä ei voida siirtää maakunnan toimivaltaan ilman itsehallintolain muutosta. Itsehallintolakia voidaan muuttaa vain perustuslainsäätämisyjärjestyksessä ja maakuntapäivien suostumuksella.

Mahdollinen vaihtoehto olisi siirtää valtion rahoitusosuus Ahvenanmaan valtionviraston kautta Kelalle. Toinen vaihtoehto on ohjata rahoitusosuus suoraan Kelalle valtion budjetista. Määrärahan tulee kuitenkin olla erillinen, eikä se saa olla sidottu itsehallinnon rahoitusjärjestelmään. Koska tehtävä kuuluu valtakunnan toimivaltaan, ahvenanmaalaisen toimijan on oltava valtiollinen toimija Ahvenanmaalla. Kela ja Ahvenanmaan valtionvirasto ovat valtiollisia toimijoita Ahvenanmaalla.

Hyvinvointialueille siirrettävää rahoitusosuutta tulisi Ahvenanmaan osalta selvittää jatkotyössä.

7.2. Malli B: rahoitus- ja järjestämisvastuu hyvinvointialueille, lääkekorvausjärjestelmä lakkautetaan

Mallissa B hyvinvointialue vastaa lääkehoidon järjestämisestä ja rahoituksesta myös avohoidossa. Kelan toteuttama lääkekorvausjärjestelmä mahdollisesti lakkautettaisiin. Malli B olisi ongelmallinen Ahvenanmaalle, sillä vastuuta ottavaa hyvinvointialuetta ei muodosteta Ahvenanmaalle, ja tehtävät kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Jatkotyössä tulisi selvittää, millä tavalla ja millä ehdoilla malli voitaisiin toteuttaa Ahvenanmaalla. Teoriassa Ahvenanmaan valtionvirasto voisi luoda täysin uuden lääkekorvausjärjestelmän. Ehdotus on kuitenkin kallis ja hallinnollisesti raskas ja vaatii lisäselvityksiä. Virkamiesselvityksen mukaan tiettyjen tehtävien kansallista sääntelyä kannattaa jatkaa.

Tällaisia tehtäviä ovat korvausjärjestelmän rakenne sisältäen lääkkeiden käyttäjiltä perittävät omavastuut, lääkkeiden korvaamisen ja hintasääntelyn periaatteet, lääkkeiden hinnoittelun periaatteet, korvausjärjestelmän toteutuksen, lääkkeiden suorakorvausmenettely, lääkkeiden jakelun ja kansalliset tietojärjestelmät (mukaan lukien tietojen tallennus).

Jatkotyössä on varmistettava, että Ahvenanmaan maakunnan asukkaat ovat yhdenvertaisia suhteessa valtakunnan asukkaisiin lääkekorvausten osalta. Ahvenanmaalla ei ole riittävästi asiantuntemusta lääkekorvausten järjestämiseen ja käsittelyyn. Virkamiesvalmistelussa on noussut esiin se, että yhdenvertaisuus on varmistettava kaikilla osa-alueilla, mikä merkitsisi sitä, että tietyt tehtävät on säänneltävä kansallisesti kuten nytkin. Erillistä korvausjärjestelmää ei voida luoda millekään alueelle.

Mallissa B yksityisessä terveyden- ja sairaanhoidossa sekä työterveyshuollossa määrättävät lääkkeet jäisivät korvausmallin ulkopuolelle, jos niitä ei huomioida millään tavalla erikseen. Hyvinvointialueet eivät voi olla vastuussa tehtävistä, joista ei säädetä laissa. Lisäksi tulisi selvittää, miten työntekijöiden vakuutusmaksu (33 prosenttia) katetaan. Arviointiryhmän työskentelyssä ei otettu kantaa siihen, miten vakuutusmaksuosuus katetaan, kun maksu lakkautetaan, tai mikä olisi tarpeellinen rahoitustaso tälle vaihtoehdolle. Tuloveron vastaava korotus johtaisi moniin mahdollisiin ongelmiin, ja vaikutukset valtion budjettiin olisi myös huomioitava. Samalla tavoin on huomioitava taloudelliset vaikutukset Ahvenanmaan maakunnan osalta jatkotyössä.

Malliin B liittyy siis monia ratkaisemattomia kysymyksiä, jotka on selvitettävä jatkotyössä sekä valtakunnan että Ahvenanmaan maakunnan osalta.

7.3. Malli C: järjestämisvastuu ja osittainen rahoitusvastuu hyvinvointialueille, lääkekorvausjärjestelmä lakkautetaan

Mallissa C hyvinvointialue vastaa lääkehoidon järjestämisestä avohoidossa ja osittain sen rahoittamisesta. Keskeinen ero malliin B on se, että mallissa C säilytetään työntekijöiden vakuutusmaksu, ja näin saadaan katettua yksityisessä terveyden- ja sairaanhoidossa määrättyjen lääkkeiden korvausten kustannukset. Mallin C osalta Ahvenanmaan maakuntaa koskevat pääsääntöisesti samat ongelmat ja epäselvyydet kuin mallissa B ja jotka on selvitettävä. Sekä mallissa B että mallissa C esiin nousee huomattava määrä selvitettäviä kysymyksiä ja mahdollisia ongelmia. Mallien B ja C toteuttaminen Ahvenanmaan maakunnassa on tällä hetkellä avoin kysymys, jota tulisi selvittää jatkotyössä.

Lääkekorvauksia koskeva kokonaisuus on erittäin laaja, ja sitä on selvitettävä myös valtakunnassa. Avoimia kysymyksiä on paljon. Jatkotyössä vaaditaan huolellista ja kattavaa valmistelua ja vaikutusten arviointia. Kaikissa vaihtoehdoissa tulee kuitenkin varmistaa Ahvenanmaan asukkaiden yhdenvertaisuus suhteessa valtakunnan asukkaisiin ja lääkkeiden saatavuus myös Ahvenanmaan maakunnassa.

8. Matkakorvaukset

8.1 Ensihoito

Ensihoidosta vastaa terveyden- ja sairaanhoito (sairaanhoitopiirit). Valmisteluryhmä on tarkastellut ensihoidon rahoitusvaihtoehtona nykytilannetta ja koko rahoitusvastuun siirtämistä palvelun järjestäjille eli nykyisille sairaanhoitopiireille ja tuleville hyvinvointialueille. Valmisteluryhmän työn aikana on vahvistunut näkemys, jonka mukaan olisi perusteltua siirtää ensihoidon rahoituksen koko rahoitusvastuu nykyisille sairaanhoitopiireille ja tuleville hyvinvointialueille. Tämä olisi perusteltua riippumatta siitä, mitä ratkaisuja muiden matkakorvausten ja koko monikanavarahoituksen osalta syntyy. Ensihoidon kuljetuskorvaukset, jotka tällä hetkellä kanavoidaan sairausvakuutuslain ja asiakkaiden omavastuun kautta, tulisi kokonaisuudessaan ottaa osaksi hyvinvointialueiden (/kuntien) saamaa rahoitusta. Valtion osuus näiden korvausten rahoituksesta, 67 prosenttia, voidaan siirtää hyvinvointialueille. Sen sijaan vakuutettujen rahoitusosuutta sairaanhoitovakuutuksesta ei voida siirtää hyvinvointialueille. Siksi hyvinvointialueiden pitäisi saada tämä osuus, 33 prosenttia ensihoidon kuljetuskorvausten nykyisestä rahoituksesta, jollain muulla tavalla, esimerkiksi valtion varoista.

Valtakunnan puolella hyvinvointialueet saisivat rahoituksen, joka tällä hetkellä maksetaan matkakorvauksina. Erityistä korvausta ensihoidosta ei enää maksettaisi.

Vaihtoehdossa ei ole kyse vain korvausten kanavoimisesta, vaan matkakorvausten rahoittaminen siirrettäisiin rahoituksena hyvinvointialueille. Sote-uudistuksen yhteydessä Ahvenanmaa ei saa omaa hyvinvointialuetta.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmistelevan Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmän mukaan tehtävät voitaisiin lain mukaan antaa Ahvenanmaan valtionvirastolle ja mahdollisesti siirtää maakunnan hallitukselle sopimusasetuksella, jos molemmat osapuolet siitä sopivat.

Ahvenanmaan itsehallintolain pääsäännön mukaan toimivalta hallintoasioissa noudattaa lainsäädäntävaltaa. Maakunnalla ja vastaavasti valtakunnalla on lainsäädäntävaltansa rajoissa toimivalta hallintoasioissa. Maakunnan hyväksynnällä valtakunnan toimivaltaan hallintoasioissa kuuluvia tehtäviä voidaan siirtää maakunnalle ja vastaavasti maakunnalle kuuluvia tehtäviä voidaan siirtää valtakunnan viranomaisille. Itsehallintolain 32 §:n mukaan hallinnolliset tehtävät siirretään sopimusasetuksella. Sopimusasetukseen sisältyvät yleensä määräykset siirrettyjen tehtävien kulukorvausten jakamisesta. Aloitteen sopimusasetuksen antamisesta voi tehdä joko maakunnan hallitus tai toimivaltainen ministeriö. Tasavallan presidentti antaa sopimusasetuksen sen jälkeen, kun sille on saatu maakunnan hallituksen suostumus. Asian esittelee aina oikeusministeriö, mutta sopimusasetukset valmistellaan yhteistyössä toimivaltaisen ministeriön ja maakunnan hallituksen kanssa. Asiaan on saatava Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunto.

Toinen vaihtoehto on siirtää toimivalta valtakunnalta maakunnalle itsehallintolakia muuttamalla. Sillä on taloudellisia vaikutuksia, joita on luonnollisesti myös sopimusasetuksella.

Jos rahoitus turvataan, ensihoidon matkakorvausten ja muiden yksityishenkilöiden matkakorvausten osalta Ahvenanmaan itsehallintolakia voidaan muuttaa itsehallintolain 69 §:n mukaisesti siten, että tämä siirretään maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.

On huomattava, että ensihoidon matkakorvaukset Ahvenanmaalla poikkeavat valtakunnassa maksettavista korvauksista. Ensihoito sisältää ambulanssi-, helikopteri- ja merikuljetukset. Ahvenanmaalla maksetaan enemmän matkakorvauksia esimerkiksi helikopterimatkoista palveluntuottajan kanssa sovitun suorakorvausjärjestelmän mukaisesti. Matkakorvausten kustannukset ovat yksilötasolla isommat, vaikka matkakorvausten saajien määrä on pieni. Kun otetaan huomioon Ahvenanmaan väkiluku koko Suomen väestöön verrattuna, ensihoidon matkakorvausmaksut ovat Ahvenanmaalla myös prosentuaalisesti suurempia. Siihen on syynä Ahvenanmaan maantieteellinen sijainti, jonka takia ensihoidon matkoja voidaan joutua tekemään manner-Suomeen ja Ruotsiin.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus nostaa vaihtoehtona esiin mahdollisuuden sopimusasetukseen ensihoidon matkakorvausten osalta tai sitten itsehallintolakia muutetaan tältä osin siten, että ensihoidon matkakorvaukset siirretään maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.

Ensihoito kuuluu maakunnan toimivaltaan, sitä hoitaa Ahvenanmaan terveyden- ja sairaanhoito ja siitä huolehtii Maarianhaminan pelastuslaitos. Maakunnalla on oma ambulansseja koskeva lainsäädäntönsä, mutta korvaukset ovat sairausvakuutuslain mukaisia ja samat Ahvenanmaalla kuin valtakunnassa.

8.2 Muut matkakorvaukset

Monikanavarahoituksen lakkauttamista selvittäneen työryhmän raportissa esitetään muiden matkakorvausten kuin ensihoidon korvausten osalta kaksi vaihtoehtoa. Yhtenä vaihtoehtona esitetään rahoitusmallia, jossa vakuutettujen osuus rahoituksesta säilyisi sairausvakuutuksessa, mutta hyvinvointialue saisi vastuun valtion rahoitusosuudesta (SV). Toinen vaihtoehto on rahoituskeino, jossa sairaanhoitovakuutus lakkaa matkakorvausten osalta, ja matkakorvausten rahoitusvastuu siirretään kokonaan hyvinvointialueille (HK, HH ja HM).

Hyvinvointialueille kokonaan siirrettävän rahoitusvastuun osalta valmisteluryhmä on arvioinut kolmea eri tapaa hoitaa korvausten maksaminen: vaihtoehdossa HK Kela maksaa korvaukset, vaihtoehdossa HH hyvinvointialueet hoitavat maksamisen itse ja vaihtoehdossa HM korvaukset maksaa valtakunnallinen matkakeskus, joka perustetaan matkojen järjestämistä ja koordinoitua sekä korvausten maksamista varten.

8.2.1 Vaihtoehto SV: sairausvakuutuksen korvaukset säilytetään, valtion rahoitusosuus siirretään hyvinvointialueille ja korvaukset maksetaan Kansaneläkelaitoksen kautta kuten nyt

Vaihtoehdossa SV säilytetään sairausvakuutuksesta rahoitetut matkakorvaukset ja siirretään 67 prosenttia rahoituksesta hyvinvointialueille.

Matkakorvaukset säilytetään myös Ahvenanmaalla, ja Kela huolehtii etuuksien käsittelystä myös tulevaisuudessa. Rahoitus voitaisiin lain mukaan siirtää valtiolliselle toimijalle Ahvenanmaalla.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmisteleva Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmä katsoo, että tarkoituksenmukaisin ratkaisu olisi, että Kela huolehtii rahoituksesta. Tämä ratkaisu olisi vähemmän byrokraattinen kuin Ahvenanmaan valtionvirastoon perustuva ratkaisu.

8.3.2 Kolme vaihtoehtoa, joissa sairausvakuutuksen korvaukset poistetaan ja hyvinvointialueet vastaavat kokonaan matkojen rahoituksesta

Toisessa vaihtoehdossa sairausvakuutuksen korvaukset poistettaisiin kokonaan, ja vastuu rahoituksesta ja organisoinnista siirrettäisiin hyvinvointialueille. Hyvinvointialueilla korvaukset maksaisi joko Kela, hyvinvointialueet tai valtakunnallinen matkakeskus.

Mallissa HH on kaksi vaihtoehtoista ratkaisumallia. Toisessa vastuu siirrettäisiin lain mukaisesti valtiolliselle toimijalle Ahvenanmaalla (Kelalle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle). Toinen vaihtoehto on siirtää toimivalta valtakunnalta Ahvenanmaan maakunnalle itsehallintolakia muuttamalla.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmistelevan Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmän näkemyksen mukaan mallissa HH Kela pystyisi käsittelemään korvaukset. Ahvenanmaan valtionvirasto on mahdollinen, mutta ei tarkoituksenmukainen toimija. Maakunnan hallitus pitää kuitenkin mahdollisena, että muista matkakorvauksista voitaisiin antaa sopimusasetus.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmistelevan Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmän näkemyksen mukaan se, että matkakeskus hoitaisi korvausten maksamisen (malli HM), ei ole tarkoituksenmukainen vaihtoehto. Ahvenanmaan maakunnassa on oma järjestelmä taksikuljetuksille. Lisäksi ehdotukseen sisältyy muita matkoja, jotka kuuluvat Ahvenanmaan toimivaltaan.

Ahvenanmaan osalta on huomioitava, että 1.7.2018 valtakunnassa voimaan tullut taksien hintasääntelyn yleisen enimmäishinnan poistaminen ei koske Ahvenanmaata. Ahvenanmaalla takseilla on edelleen oma enimmäishinta- ja lupasääntely, koska se kuuluu maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan maakunnan taksimarkkinoiden nykytilannetta ja lainsäädäntöä kuvataan tarkemmin Liitteessä 2.

Pelkästään ensihoidon matkakorvausten ja yksityishenkilöiden muiden matkakorvausten kustannukset ovat Ahvenanmaalla tällä hetkellä noin 2,4 miljoonaa euroa vuodessa. Muita matkoja koskevan vastuun siirtäminen Ahvenanmaan maakunnalle aiheuttaisi uusia hallinnollisia kustannuksia, koska käsittelyä varten olisi perustettava organisaatio ja lisäksi tarvittaisiin luotettavia tietojärjestelmiä. Kokonaiskustannusarvio olisi Ahvenanmaan osalta noin 3–4 miljoonaa euroa vuodessa.

Ahvenanmaalla Kelalla on valtakirjoihin perustuva järjestelmä taksi- ja lentoyhtiöiden kanssa. Valtakunnassa Kela on kilpailuttanut taksikuljetukset ja tehnyt sopimuksia alueellisten tilauskeskusten kanssa.

Lopuksi voidaan todeta, että jos matkakorvausten korvausjärjestelmää on tarkoitus muuttaa jo 1.1.2023 alkaen, on kiire löytää Ahvenanmaalle sopiva ratkaisu. Mahdolliset muutokset lainsäädäntöön ja sopimusasetus vievät aikaa, minkä lisäksi on otettava käyttöön mahdolliset uudet prosessit, käytännöt ja järjestelmät.

9. Kuntoutus

9.1 Malli A: nykyinen tilanne ei muutu

Kuntoutuksen valmisteluryhmä käsitteli kolmea vaihtoehtoa Kelan lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämiseksi ja Kelan kuntouttavan psykoterapian korvaamiseksi.

Mallissa A säilytetään nykyinen tilanne. Kela järjestää vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen ja korvaa kuntouttavan psykoterapian. Tässä vaihtoehdossa nykytilanne pysyy ennallaan sekä valtakunnassa että Ahvenanmaalla.

9.2 Malli B: rahoitusvastuu siirretään hyvinvointialueille

Toisessa vaihtoehdossa (malli B) vaativa lääkinnällinen kuntoutus ja/tai kuntouttava psykoterapia jäävät Kelalle siten, että rahoitusvastuu siirretään hyvinvointialueille, jotka päättävät palvelujen tarjoamisesta, kriteereistä ja vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen kehittämisestä. Päätökset palveluista tekee entiseen tapaan Kela.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmistelevan Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmä toteaa, että rahoitusvastuu voitaisiin lain mukaan siirtää valtion viranomaiselle Ahvenanmaalla, kuten Kelalle tai valtionvirastolle. Tässä tapauksessa mallin tavoitetta kannustaa terveyden- ja sairaanhoitoa kehittämään palvelujaan ei saavutettaisi Ahvenanmaalla, koska palvelujen rahoitusta ei ohjaisi Ahvenanmaan terveyden- ja sairaanhoito vaan Kela tai Ahvenanmaan valtionvirasto.

9.3 Malli C: hyvinvointialueet järjestävät ja rahoittavat

Mallissa C vastuu vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen ja/tai kuntouttavan psykoterapian järjestämisestä siirretään kokonaisuudessaan hyvinvointialueille.

Monikanavaisesta rahoituksesta luopumista valmistelevan Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmän näkemyksen mukaan mallin C toteutus ei ole tarkoituksenmukaista Ahvenanmaalla, vaikka sopimusasetus tai toimivallan siirto valtakunnalta maakunnalle olisi teoriassa mahdollista.

Ahvenanmaalla ei ole sellaista osaamista eikä valtiollista toimijaa kuin mallin toteuttaminen edellyttäisi. Maakunnan hallitus, jonka hyväksyntä vaaditaan, on ilmoittanut, ettei se ole kiinnostunut ottamaan vastuuta näistä tehtävistä.

10. Tiivistelmä

Monikanavarahoituksen purkamista valmisteleva Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöryhmä on tutustunut ehdotuksiin, jotka sisältyvät virkamiesselvityksen muistioon 7.6.2021. Työryhmä on pohtinut Ahvenanmaan itsehallintolain pohjalta, millaiset ratkaisut olisivat mahdollisia ja tarkoituksenmukaisia Ahvenanmaalla, kun on kyse monikanavarahoituksen purkamisesta.

Selvityksessä käsitellyt asiat eli yksityisen hoidon ja tutkimusten korvaukset, matkakorvaukset, kuntoutus ja lääkekorvaukset kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Pääsäännön mukaan toimivalta hallintoasioissa ja niihin liittyvä kustannusvastuu noudattavat lainsäädäntövaltaa. Edellä mainittujen kokonaisuuksien kaikissa malleissa syntyy uusia hallintokuluja, joiden suuruutta ei tässä vaiheessa voida arvioida. Itsehallintolain 32 §:n mukaan asetuksella ja maakunnan hallituksen suostumuksella voidaan valtakunnan

hallinnolle kuuluvia tehtäviä siirtää määräjäksi tai toistaiseksi maakunnan viranomaiselle.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan jokaiselle turvataan, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, riittävät sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelut. Perustuslain 6 §:n 2 momentissa sanotaan, ettei ketään saa asettaa eri asemaan "ilman hyväksyttävää perustetta". Yleinen yhdenvertaisuuslauseke kieltää mielivaltaisuuden ja edellyttää yhdenvertaista kohtelua samantyyppisissä tilanteissa. Perustuslakivaliokunta ei ole katsonut, että pelkästään yksi maantieteellinen kriteeri olisi hyväksyttävä syrjinnän peruste. Sairausvakuutuslainsäädäntö vaikuttaa tällä hetkellä yksityisten terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen edellytyksiin. Sairausvakuutuslaki täyttää myös julkisen vallan velvoitteen turvata jokaiselle riittävät sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelut.

Ahvenanmaan maakunnan talousjärjestelmä eli tasoitusjärjestelmä on rakennettu niin, että verovelvolliset maksavat veroa valtiolle pääpiirteissään samoin perustein kuin verovelvolliset muissa osissa maata. Maakunnalle siirretään varoja valtion budjetin kautta itsehallintoon liittyvien menojen rahoittamiseen. Itsehallintolain mukaan tämä tapahtuu pääasiassa tasoituksen ja verotasoituksen kautta. Lisäksi maakunta voi saada ylimääräisiä määrärahoja ja raha-avustuksia poikkeustilanteissa. Maakunnalla on vapaat budjetointioikeudet, eli verovaroja saa käyttää Ahvenanmaan maakuntapäivien päättämällä tavalla.

Yksityisen hoidon ja tutkimusten korvauksia, matkakorvauksia, kuntoutusta ja lääkekorvauksia koskevissa eri ehdotuksissa valtion rahoitusvastuu tai rahoitus- ja järjestämismvastuu siirretään Kelalta valtakunnan hyvinvointialueille. Ahvenanmaalla ei ole hyvinvointialuetta, minkä vuoksi tarvitaan erillinen selvitys mahdollisista ja tarkoituksenmukaisista ratkaisuista maakunnalle.

Uudistuksen tavoitteena valtakunnassa on edistää asiakkaiden palvelujen integrointia, palvelujen saatavuutta sekä palvelujen laadukkuutta ja yhdenvertaisuutta. Uudistuksella pyritään myös parantamaan kustannustehokkuutta. Uudistuksen tavoite purkaa monikanavarahoitus ei välttämättä täyty Ahvenanmaalla. Sen mukaan, mitä malleja parlamentaarinen työryhmä ehdottaa, on varmistettava, että mallit toimivat myös Ahvenanmaalla.

Vaihtoehdot, joissa rahoitusvastuu valtakunnassa siirretään hyvinvointialueille, ovat tietyin varauksin

mahdollisia myös Ahvenanmaan maakunnassa. Rahoitus on kanavoitava valtiollisen toimijan, kuten Ahvenanmaan valtionviraston tai Kelan kautta.

Vaihtoehdot, joissa rahoitusvastuun lisäksi järjestämisvastuu siirretään joko kokonaan tai osittain hyvinvointialueille, ovat valtiolle haasteellisia toteuttaa Ahvenanmaan maakunnassa. Jatkotyössä on otettava huomioon itsehallintolain säännökset valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallanjaosta. Valtion viranomaiset Ahvenanmaalla (Ahvenanmaan valtionvirasto ja Kela) ovat käytettävissä, mutta nämä vaihtoehdot voivat tarkoittaa sitä, että pitäisi luoda täysin uusia korvaus- ja hallintojärjestelmiä. Jatkotyössä on selvitettävä mahdollisuus antaa Ahvenanmaan maakuntaa koskeva sopimusasetus itsehallintolain 32 §:n mukaisesti.

Jatkotyössä on lisäksi huomioitava Ahvenanmaan erityisolosuhteet ja -tarpeet kunkin yksittäisen kokonaisuuden osalta. Lisäksi on tutkittava itsehallintolain toimivallanjakoa ja Ahvenanmaan asemaa. Jatkotyössä on myös turvattava perustuslain säädökset riittävästä sosiaali-, terveydenhoito- ja sairaanhoitopalveluista jokaiselle sekä ahvenanmaalaisten yhdenvertainen kohtelu suhteessa valtakunnan asukkaisiin.

Taulukko 1. Ratkaisuehdotukset Ahvenanmaan maakunnassa

Kokonaisuus	Malli A	Malli B	Malli C	
Korvaukset yksityisestä hoidosta ja tutkimuksista	Valtion rahoitusvastuu (67 %) siirretään valtion viranomaiselle Ahvenanmaalla, kuten Kelalle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle.	Valtion rahoitusvastuu (67 %) siirretään valtion viranomaiselle Ahvenanmaalla, kuten Kelalle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle.		

Matkakorvaukset: ensiapu	Korvauksista luovutaan kokonaan, valtion rahoitusvastuu (67 %) siirretään valtion viranomaiselle Ahvenanmaalla (Kelalle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle). Vastuu voidaan siirtää Ahvenanmaan maakunnalle sopimusasetuksella, minkä lisäksi tehdään sopimus kustannusten korvaamisesta. Toinen vaihtoehto on, että Ahvenanmaan itsehallintolakia muutetaan itsehallintolain 69 §:n mukaisesti siten, että tehtävä siirretään kuuluvaksi maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.		
-----------------------------	---	--	--

<p>Matkakorvaukset: muut matkat</p>	<p>Malli SV: Valtion rahoitusvastuu siirretään Kelalle, joka hoitaa jatkossa myös matkakorvausten käsittelyn. Vastuu voidaan siirtää Ahvenanmaan maakunnalle sopimusasetuksella, minkä lisäksi tehdään sopimus kustannusten korvaamisesta. Toinen vaihtoehto on, että Ahvenanmaan itsehallintolakia muutetaan itsehallintolain 69 §:n mukaisesti siten, että tehtävä siirretään kuuluvaksi maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.</p>	<p>Malli HK: Valtion rahoitus- ja järjestämisvastuu siirretään Kelalle. Vastuu voidaan siirtää Ahvenanmaan maakunnalle sopimusasetuksella, minkä lisäksi tehdään sopimus kustannusten korvaamisesta. Toinen vaihtoehto on, että Ahvenanmaan itsehallintolakia muutetaan itsehallintolain 69 §:n mukaisesti siten, että tehtävä siirretään kuuluvaksi maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.</p>	<p>Malli HH: Valtion rahoitus- ja järjestämisvastuu siirretään Ahvenanmaan valtionvirastolle. Vastuu voidaan siirtää Ahvenanmaan maakunnalle sopimusasetuksella, minkä lisäksi tehdään sopimus kustannusten korvaamisesta. Toinen vaihtoehto on, että Ahvenanmaan itsehallintolakia muutetaan itsehallintolain 69 §:n mukaisesti siten, että tehtävä siirretään kuuluvaksi maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.</p>	<p>Malli HM: E mahdollist toteuttaa Ahvenanm Toinen vai on, että Ahvenanm itsehallinto muutetaan itsehallinto §:n mukais että tehtäv siirretään k maakuntap lainsäädän</p>
<p>Kuntoutus</p>	<p>Ei muutosta nykyiseen tilanteeseen.</p>	<p>Valtion rahoitusvastuu siirretään Kelalle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle.</p>	<p>Mallin toteutus ei ole tarkoituksenmukaista Ahvenanmaalla, koska vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta ja kuntouttavaa psykoterapiaa koskeva tietämys on puutteellista.</p>	

Lääkekorvaukset	Valtion rahoitusvastuu (67 %) lääkehoidosta laitoshoidossa ja osittain avohoidossa siirretään Kelalle tai valtionvirastolle.	Ahvenanmaan ratkaisumalli koskien lääkehoidon järjestämistä ja rahoitusvastuun siirtämistä vaatii lisäselvityksiä. Yksi vaihtoehto voisi olla, että Ahvenanmaan valtionvirasto luo täysin uuden lääkekorvausjärjestelmän.	Ahvenanmaan ratkaisumalli koskien lääkehoidon järjestämistä ja rahoitusvastuun siirtämistä vaatii lisäselvityksiä. Yksi vaihtoehto voisi olla, että Ahvenanmaan valtionvirasto luo täysin uuden lääkekorvausjärjestelmän.
-----------------	--	---	---

Liitteet

Liite 1: Asettamis päätös

Liite 2: Ahvenanmaan taksimarkkinat

Liite 3: Kelan tilasto 2021-

09_Läkemedel_läkararvoden_tandvård_undersökning_och_behandling_resor_2018-2020

Liite 4: resorÅland2018-2020Kelasto